

Katarzyna Podhorodecka

Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski,
Instytut Studiów Regionalnych i Globalnych
ul. Krakowskie Przedmieście 30, 00-927 Warszawa
e-mail: kpodhorodecka@uw.edu.pl

**WPLYW ŚWIATOWEGO KRYZYSU GOSPODARCZEGO NA
TURYSTYKĘ NA WYPACH KANARYJSKICH**

The impact of global economic crisis on tourism of Canary Islands

Słowa kluczowe: Wyspy Kanaryjskie, kryzys gospodarczy, turystyka przyjazdowa
Key words: Canary Islands, global economic crisis, inbound tourism

WSTĘP

Kryzys ekonomiczny rozpoczął się w 2007 r. w Stanach Zjednoczonych i wynikał z utraty płynności podmiotów działających w systemie bankowym. Było to związane ze sprzedażą produktów bankowych opartych na rynku nieruchomości (Taylor 2008, s. 1-19). W latach 2008–2010 bardzo istotne znaczenie dla działalności wielu branż, w tym między innymi dla sektora turystycznego w Europie miał właśnie ma światowy kryzys ekonomiczny. Działania rządów poszczególnych państw były podejmowane aby przeciwdziałać skutkom kryzysu. Na branżę turystyczną miały wpływ bankructwa istotnych dla sektora turystycznego firm, m.in transportowych oraz finansowych. Instytucje te były powiązane z sektorem turystycznym¹ (Zdon-Korzeniowska, Rachwał 2011, s. 117). Według Autorów raportu Narodowego Banku Polskiego Światowy kryzys gospodarczy powszechnie uznawany jest jako „najgłębsza recesja gospodarki światowej od czasu Wielkiego Kryzysu z przełomu lat dwudziestych i trzydziestych minionego stulecia” (*Polska wobec światowego kryzysu...*, 2009, s. 4).

Na początku kryzys ten nie dotknął Hiszpanii, ponieważ banki w tym kraju były zorientowane na sprzedaż detaliczną oraz unikały sprzedaży skomplikowanych produktów finansowych opartych o rynek nieruchomości (Taylor 2008, s. 1-19). Jednakże kryzys dotarł później do tego kraju, co miało także przełożenie na sektor turystyczny. Światowy kryzys gospodarczy skutkowało ograniczeniem ruchu tury-

¹ Np. towarzystwa ubezpieczeniowe oraz banki (Zdon-Korzeniowska, Rachwał 2011, s. 117).

stycznego do Hiszpanii, w tym także na Wyspy Kanaryjskie. Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie: jakie zmiany w ruchu turystycznym są skutkiem kryzysu gospodarczego w Europie. Zwrócono również uwagę na znaczenie działań promocyjnych prowadzonych na wyspach i ich wpływ na liczbę turystów zagranicznych.

ZJAWISKA KRYZYSOWE W TURYSTYCE

Według E. Laws i B. Prideaux „kryzys w turystyce” jest terminem oznaczającym wydarzenie o dowolnej skali, które wpływa dezorganizująco na działalność branży turystycznej” (Dziedzic 2012, s. 12 za Coombs 2005). Dla dobrego samopoczucia i bezpieczeństwa turysty ważna jest stabilna sytuacja polityczna oraz gospodarcza kraju. Ponadto turystyce sprzyja pokojowa polityka międzynarodowa, dbałość o środowisko, przyjazna ludność. Istotne jest również bezpieczeństwo wewnętrzne. A więc turystyka jest działalnością „niezmiernie wrażliwą na wszelkie zagrożenia” (Nowakowska 2011, s. 40-41 za Winiarski, Zdebski 2008).

Turystyka jest niezwykle wrażliwa na wahania koniunktury gospodarczej oraz inne czynniki zewnętrzne. Kryzys gospodarczy przekłada się na mniejszą liczbę miejsc pracy oraz wzrost bezrobocia, co wpływa na mniejszą konsumpcję zbiorową oraz indywidualną. Konsumenci na rynku turystycznym w takich sytuacjach ograniczają liczbę podróży turystycznych w ciągu roku. Decydują się również na bliższe wyjazdy, w tym częściej wyjazdy krajowe. Turyści wybierają tańsze miejsca zakwaterowania i ograniczają wydatki. Mniejsze wydatki wpływają negatywnie na zatrudnienie w turystyce (Podhorodecka 2011, s. 111 za *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych...*, 2010, s. 86).

WSPY KANARYJSKIE A ŚWIATOWY KRYZYS GOSPODARCZY

Wyspy Kanaryjskie są zlokalizowane ok. 1 tys. km od kontynentalnej Hiszpanii, w odległości od 100 do 500 km od Afryki. Mają idealne warunki przyrodnicze do rozwoju turystyki. Występuje tu urozmaicona rzeźba terenu, klimat z „wieczną wiosną”, a więc średnimi temperaturami od 18°C w zimie do 24°C latem (Garin-Munoz 2006). Wilgotność względna powietrza zimą wynosi średnio 68,5%, a latem 69,9%. Na sezon letni przypada średnio jedynie 2,5 dnia deszczowego z sumą opadów wynosząca 15,5 mm. Średnia liczba godzin ze słońcem wynosi 7,7 każdego dnia (www.najlepszyklimatnaswiecie.com - 09.09.2014). Dodatkowo klimat Wysp Kanaryjskich ma działanie bardzo korzystne dla zdrowia, gdyż bryza morska nasycona jest solami mineralnymi, które mają działanie odprężające i detoksykujące (szczególnie jony ujemne). Powietrze wpływa pozytywnie na układ oddechowy oraz jest zalecane dla alergików (Garin-Munoz 2006).

Atrakcje turystyczne na Wyspach Kanaryjskich są bardzo zróżnicowane. Ponad 42% powierzchni Wysp Kanaryjskich jest objęte ochroną. Przykładami są parki

narodowe: *Las Canadas del Teide* na Teneryfie, *Garajonay* na wyspie La Gomera, *Caldera de Taburiente* na La Palmie oraz *Timanfaya* na Lanzarote (Garin-Munoz 2006). O poziomie zainteresowania wyspami przez turystów zagranicznych świadczy ich liczba - ponad 12 mln rocznie.

Duża liczba turystów odwiedzających Wyspy Kanaryjskie w stosunku do liczby mieszkańców skutkuje tym, iż jest to obszar, którego gospodarka jest ściśle uzależniona od wpływów z turystyki. Prawie 50% PKB jest wytwarzane przez turystykę (a według niektórych autorów nawet 80%)². Ponadto aktywność turystyczna ma także wymiar społeczny, kulturowy i środowiskowy. Roczny stosunek liczby turystów do mieszkańców wynosi 6,7:1 (Garin-Munoz 2006). Dodatkowo napływ turystów kumuluje się na powierzchni 7 447 km², co wywołuje także niekorzystne skutki środowiska przyrodniczego³. Turyści na Wyspach Kanaryjskich przebywają średnio 7,7 dnia. Najdłużej zatrzymują się na wyspie Fuerteventura - 8,8 dnia, natomiast najkrócej na El Hierro - 2,8 dnia⁴ (www.gobiernodecanarias.org/istac - 18.11.2014). Wyspy Kanaryjskie oferują głównie wypoczynek na plaży oraz mają programy skierowane do wypoczywających z dziećmi (między innymi liczne parki wodne, ogrody botaniczne i zoologiczne oraz akwaria). Ponadto na wyspach można uprawiać turystykę rowerową, kulturową lub inne formy aktywności (windsurfing, nurkowanie, kitesurfing czy narty wodne).

Mimo, iż na początku światowego kryzysu gospodarczego spadek liczby turystów przybywających na Wyspy Kanaryjskie był większy niż dla całej Hiszpanii, to Wyspy Kanaryjskie lepiej „poradziły sobie” z kryzysem i po kilku latach odnotowały wyraźny wzrost przyjeżdżających turystów zagranicznych w stosunku do roku 2008 oraz w porównaniu do całej Hiszpanii (tab. 1). Być może wiązało się to z lepszym prowadzeniem polityki turystycznej skierowanej na konkretne rynki oraz funkcjonowaniem strategii rozwoju turystyki. W dłuższym okresie (tj. 2009-2011) to właśnie analizowane wyspy szybciej odrobiły straty w turystyce przyjazdowej.

² Według publikacji S. Hotiego, C. Leona oraz M. McAleer’a turystyka na Wyspach Kanaryjskich wytwarza 20% PKB. Te wszystkie przytoczone wcześniej wartości udziału turystyki w PKB są zróżnicowane ze względu na metodologię obliczania udziału turystyki w PKB. Największe znaczenie turystyki w gospodarce określane jest przez tzw. „przemysł turystyczny”, który zawiera w sobie jedynie wydatki turystów na hotele i restaurację, gastronomię i biura podróży. Szerszą kategorią jest określanie udziału „gospodarki turystycznej” w PKB, gdzie ujęte są również pozostałe wydatki np. na żywność, paliwo, transport. Dodatkowo szacowana jest również trzecia kategoria ukazująca pełen efekt mnożnikowy turystyki, nazywana także „efektem indukowanym” turystyki. Kategoria ta zawiera wydatki osób pracujących w gospodarce turystycznej.

³ Parque Nacional de Timanfaya zlokalizowany na wyspie Lanzarote jest najczęściej odwiedzanym parkiem narodowym w Hiszpanii – tj. parkiem o największej intensywności ruchu turystycznego. Liczba turystów przybywających do parku utrzymuje się przez ostatnie kilkanaście lat na podobnym poziomie. Jednakże w 2009 r. odnotowano spadek przyjazdów turystów do tego parku, związany ze światowym kryzysem gospodarczym oraz mniejszą liczbą turystów przybywających na Lanzarote (Kowalczyk 2010, s. 119).

⁴ Dane za rok 2012.

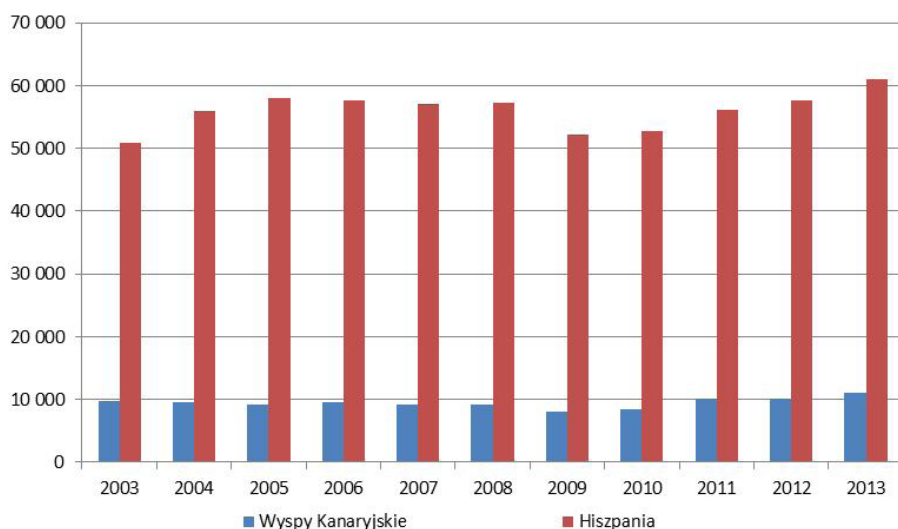
Tabela 1. Wzrost PKB w Hiszpanii oraz zmiana liczby turystów zagranicznych przyjeżdżających do Hiszpanii i na Wyspy Kanaryjskie w latach 2005-2013 (w %)

Table 1. Changes in gross domestic product of Spain and the changes in number of tourists arrivals

	2005/2004	2006/2005	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012
Zmiana PKB (w %)	3,7	4,2	3,8	1,1	-3,6	0,0	0,6	-2,1	-1,2
Zmiana liczby turystów zagranicznych w Hiszpanii (w %)	3,7	-0,6	-0,9	0,1	-8,8	+1	6,6	2,7	5,6
Zmiana liczby turystów na Wyspach Kanaryjskich (w %)	-2,6	2,7	-2,6	0,0	-13	5,6	18,8	0,0	9,1

Zmiana PKB (w %) uwzględnia realny wzrost/spadek PKB (po uwzględnieniu inflacji). Zmiana liczby turystów zagranicznych w Hiszpanii (w %) oraz zmiana liczby turystów na Wyspach Kanaryjskich – obliczona na podstawie danych bezwzględnych dotyczących ruchu turystycznego dla tych obszarów. Źródła danych: wzrost gospodarczy Hiszpanii : www.worldbank.org - 10.02.2015, dane dotyczące ruchu turystycznego w Hiszpanii: www.unwto.org - 08.11.2014, dane dotyczące ruchu turystycznego na Wyspach Kanaryjskich www.gobiernodecanarias.org/istac - 18.11.2014.

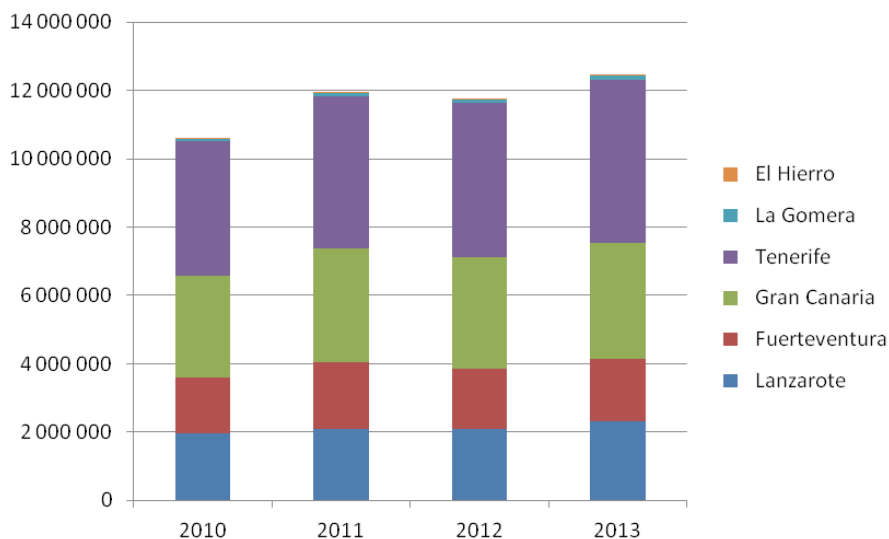
Liczba turystów zagranicznych odwiedzających Hiszpanię w latach 2003-2005 uległa zwiększeniu, w 2006 i 2007 r. zarejestrowano nieznaczny spadek liczby turystów do poziomu 57,1 mln. W 2008 r. zarejestrowano niewielki wzrost wynoszący 0,1%. W 2009 r. zaznaczył się wyraźnie wpływ światowego kryzysu gospodarczego. Zarejestrowano spadek liczby zagranicznych turystów o 8,8% w stosunku do roku poprzedniego. Kolejny rok - 2010 był rokiem stagnacji. Wzrost liczby turystów zagranicznych przyjeżdżających do Hiszpanii wyniósł jedynie 1%. Dopiero w 2011 r. zarejestrowano znaczne pozytywne zmiany w liczbie przyjazdów turystów zagranicznych – wzrost o 13%, tj. do poziomu 56,1 mln. W 2012 r. również zarejestrowano wzrost w liczby turystów o 2,7%, czyli do poziomu 57,7 mln. Liczba turystów zagranicznych przyjeżdżających na Wyspy Kanaryjskie w latach 2004-2008 utrzymywała się na poziomie od 9,2-9,8 mln rocznie. W 2009 r. nastąpił spadek liczby turystów zagranicznych wynoszący 13%, a w 2010 r. wzrost o 6% w stosunku do roku poprzedniego. Na rycinie nr 1 zaprezentowano liczbę przyjazdów turystów zagranicznych na Wyspy Kanaryjskie oraz do Hiszpanii w latach 2003-2012, natomiast na rycinie nr 2 wskazano liczbę przyjazdów turystów na poszczególne Wyspy Kanaryjskie w latach 2010-2013.

Źródło: www.gobiernodecanarias.org/istac - 18.11.2014, www.unwto.org - 08.11.2014.

Ryc. 1. Liczba przyjazdów turystów zagranicznych na Wyspy Kanaryjskie oraz do Hiszpanii w latach 2003-2012 (w tys. osób)

Fig. 1. The number of foreign tourists arrivals on Canary Islands

Źródło: www.gobiernodecanarias.org/istac - 18.11.2014.

Ryc. 2. Przyjazdy turystów na Wyspy Kanaryjskie w latach 2010-2013

Fig. 2. Tourists arrivals on Canary Islands in 2010-2013

PRZYJAZDY TURYSTÓW A WZROST GOSPODARCZY NA RYNKACH EMISYJNYCH

Najwięcej turystów zagranicznych na Wyspy Kanaryjskie przyjeżdża z Wielkiej Brytanii – 3 mln, z Niemiec – 2,5 mln, ze Skandynawii – 1,2 mln, z Holandii – 496 tys. oraz z Irlandii – 407 tys⁵. Turyści z tych obszarów stanowili około 76% wszystkich turystów odwiedzających Wyspy Kanaryjskie. Pozostałe kraje generujące znaczący ruch turystyczny na Wyspy Kanaryjskie to: Belgia, Francja, Włochy oraz Szwajcaria. Ze względu na dostępność danych w analizie posłużono się danymi za lata 2011-2013.

Analizując dane dotyczące liczby turystów oraz dane dotyczące zmian PKB w poszczególnych krajach emisyjnych obliczono wskaźnik korelacji Pearsona, który wyniósł 0,308 (dla $n=30$). Zaobserwowano słabą korelację dodatnią pomiędzy zmianami PKB w kraju, z którego pochodzą turyści a liczbą osób odwiedzających Wyspy Kanaryjskie pochodzących z tego kraju⁶. Przykładami krajów, w których nastąpił wzrost gospodarczy oraz wzrost liczby turystów przyjeżdżających w 2011 r. i 2012 r. na Wyspy Kanaryjskie były: Wielka Brytania, Niemcy, Francja oraz Szwajcaria. Natomiast przykładami krajów, w których w 2011 i 2012 r. rejestrowano spadki zarówno liczby przyjazdów na Wyspy Kanaryjskie jak i PKB są pozostałe regiony Hiszpanii (2012 r.), Holandia (2012 r.), Irlandia (2012 r.).

Natomiast krajami ze stagnacją zarówno we wzroście gospodarczym jak i w turystyce przyjazdowej na Wyspy Kanaryjskie były: Niemcy (w 2013 r.), Skandynawia (w 2012 r.), Belgia (w 2013 r.). W tabeli nr 2 zaprezentowano liczbę przyjazdów turystów na Wyspy Kanaryjskie według kraju pochodzenia, zmiany w liczbie przyjazdów oraz zmiany PKB w latach 2009-2013.

POLITYKA TURYSTYCZNA I PROMOCJA TURYSTYCZNA WYSP KANARYJSKICH

Wyspy Kanaryjskie są typowym przykładem destynacji turystycznej typu 3S - *sun, sand and sea*. Wielu autorów uważa, iż taki typ turystyki stanowi zagrożenie dla środowiska przyrodniczego. W celu wyeliminowania negatywnych efektów podejmowane są działania zaradcze. Administracja Wysp Kanaryjskich podjęła działania mające na celu ograniczenia liczby nowych obiektów noclegowych na wyspach (Gari'n-Munoz 2006). Wyspy Kanaryjskie charakteryzują się przestarzałą bazą noclegową. Duża liczba kompleksów hotelowych nie została zmodernizowana⁷. Natomiast turyści odwiedzający wyspy to głównie ludzie w średnim wieku, charakteryzujący się ogromnym przywiązaniem do spędzania urlopu na Wyspach Kanaryjskich. Jednakże wyspy odwiedzają także młodszy turyści, którzy

⁵ Dane za rok 2013.

⁶ Korelacja nie jest statystycznie istotna uwzględniając poziom istotności wynoszący 0,05.

⁷ W wielu miejscach są zlokalizowane betonowe kompleksy hotelowe, nazywane w literaturze angielskiej „concrete tourism”.

Tabela 2. Przyjazdy turystów na Wyspy Kanaryjskie według kraju pochodzenia (w tys.), zmiany w liczbie przyjazdów (w %) oraz zmiany PKB (w %) w latach 2009-2013**Table 2.** Tourist arrivals on Canary Islands according nationality (in thousand), changes in tourist arrivals, changes in GDP (in %) in 2009-2013

Lp.		2009	2010	2011	2012	2013
1	Wielka Brytania	liczba turystów	3.590	3.457	3.531	3.061
	zmiana liczby turystów (w %)			-3	+3	-13
	zmiana PKB (w %)	-4,5	1,9	1,6	0,7	1,7
2	Niemcy	liczba turystów	2 232	2480	2543	2503
	zmiana liczby turystów (w %)			+12	+3	-1
	zmiana PKB (w %)	-5,6	4,1	3,6	0,4	0,1
3	Skandynawia (Szwecja, Norwegia, Dania oraz Finlandia)	liczba turystów	1711	1530	1508	1213
	zmiana liczby turystów (w %)			-10	-1	-19
	Szwecja - zmiana PKB (w %)	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,5
	Norwegia - zmiana PKB (w %)	-1,6	0,5	1,3	2,9	0,6
	Dania - zmiana PKB (w %)	-5,1	1,6	1,2	-0,7	-0,5
	Finlandia - zmiana PKB (w %)	-8,3	3,0	2,6	-1,5	-1,2
	Średnia zmiana PKB dla Skandynawii	-5,1	2,8	2,0	0,1	0,1
4	Hiszpania (pozostałe regiony)	liczba turystów	3582	3465	2992	2982
	zmiana liczby turystów (w %)			-10	-13	0
	zmiana PKB (w %)	-3,6	0,0	-0,6	-2,1	-1,2
5	Holandia	liczba turystów	385	494	481	497
	zmiana liczby turystów (w %)			29	-2	4
	zmiana PKB (w %)	-3,3	1,1	1,7	-1,6	-0,7
6	Irlandia	liczba turystów	293	319	299	322
	zmiana liczby turystów (w %)			9	-6	8

Tabela 2. Przyjazdy turystów na Wyspy Kanaryjskie według kraju pochodzenia (w tys.), zmiany w liczbie przyjazdów (w %) oraz zmiany PKB (w %) w latach 2009-2013

Table 2. Tourist arrivals on Canary Islands according nationality (in thousand), changes in tourist arrivals, changes in GDP (in %) in 2009-2013

7	Belgia	liczba turystów	293	319	299	322
	zmiana liczby turystów (w %)			9	-6	8
	zmiana PKB (w %)	-2,6	2,5	1,6	0,1	0,3
8	Francja	liczba turystów	141973	249996	287472	334890
	zmiana liczby turystów (w %)			76	15	17
	zmiana PKB (w %)	-2,9	2,0	2,1	0,3	0,3
9	Włochy	liczba turystów	197	306	272	292
	zmiana liczby turystów (w %)			56	11	8
	zmiana PKB (w %)	-5,5	1,7	0,6	-2,3	-1,9
10	Szwajcaria	liczba turystów	1567	191	193	214
	zmiana liczby turystów (w %)			23	1	11
	zmiana PKB (w %)	-2,1	3,0	1,8	1,1	1,9

Źródło: www.gobiernodecanarias.org/istac - 18.11.2014 oraz www.worldbank.org - 10.02.2015

chęć poznawać nowe miejscowości turystyczne oraz są zainteresowani zróżnicowaną ofertą turystyczną. Ze względu na przestarzałą infrastrukturę turystyczną wyspy mają obecnie dużą konkurencję w rejonie Morza Śródziemnego, stanowią ją takie kraje jak: Turcja, Egipt i Tunezja (Moreno-Gil 2003). Mimo słabszych wyników rynku turystycznego w Europie przewiduje się, że przemysł turystyczny na Wyspach Kanaryjskich będzie rozwijał się dobrze (Moreno-Gil 2003). Władze podjęły już pewne działania mające na celu ograniczenie budowy nowych jednostek turystycznych i wprowadziły licencje na otwieranie nowej bazy noclegowej. Takie podejście może jednak przynieść odwrotny efekt polegający na tym, że stare jednostki nie będą modernizowane i dopasowywane do wymagań rynku (Moreno-Gil 2003).

Władze wysp dążą do kontroli zagospodarowania turystycznego. Aktem prawnym, który został przyjęty w związku z rozwojem turystyki na wyspach był *Tourism Regulation Plans*, regulujący liczbę obiektów, które mogły być budowane na wyspach. Pewne wyjątki zrobiono dla hoteli 4- i 5-cio gwiazdkowych, które mogły być budowane, jeśli miały swoją własną infrastrukturę. Na wyspach Gran Canaria,

Teneryfa, Fuerteventura oraz Lanzarotte licencje na nowe hotele zostały wstrzymane z wyjątkiem hoteli miejskich i modernizacji istniejących obiektów oraz z wyjątkiem realizacji licencji wydanych przed 2001 r., które pozwalały na budowę od 50 tys. do 90 tys. nowych miejsc noclegowych. Na wyspach El Hierro, La Gomera oraz La Palma roczny wzrost liczby nowych miejsc noclegowych został zaplanowany odpowiednio na 200, 1100 oraz 1750. W latach 2003-2006 *Government of Canary Islands* wstrzymał wydawanie licencji na nowe miejsca noclegowe na Teneryfie, z wyjątkiem renowacji istniejących budynków oraz licencji wydanych przed 2001 r. (Oreja i in. 2008).

Według wyników badań przedstawionych przez F. M. Diaz-Pereza i in. (2005) polityka turystyczna Wysp Kanaryjskich powinna skupiać się na produktach turystycznych wysokiej jakości skierowanych na konkretne rynki – np. brytyjski i niemiecki. Ponadto, istotne jest zwiększenie wydatków turystycznych w poszczególnych grupach odwiedzających Wyspy Kanaryjskie poza sezonem. Można to zrealizować poprzez stworzenie urozmaiconej oferty turystycznej oraz zachęcanie do dłuższych pobytów na wyspach.

Po tym jak światowy kryzys gospodarczy zagroził Wyspom Kanaryjskim utratą głównego źródła dochodu w postaci turystyki przyjazdowej *The Canary Islands Tourism Office* zaangażowało się w intensywną promocję wysp zarówno w internecie, w mediach społecznościach jak i w promocję opartą na tradycyjnej metodzie marketingu bezpośredniego⁸. Celem działań promocyjnych było konkutowanie o klienta na rynku europejskim, w szczególności w Europie Północnej. Sytuacja była bardzo poważna, gdyż w ciągu 18 miesięcy światowego kryzysu gospodarczego zarejestrowano w turystyce przyjazdowej spadek wynoszący 22% (Cardona M., www.dmnews.com - 20.02.2015). Celem kampanii promocyjnej była: lepsza widoczność i rozpoznawalność wśród krajów konkurencyjnych, zatrzymanie spadku liczby turystów przyjeżdżających na Wyspy Kanaryjskie oraz zaangażowanie mieszkańców wysp w promocję turystyczną. Władze wysp wynajęły agencję Wikreate z San Francisco w celu stworzenia kampanii, w której mieszkańcy mają promować wyspy pod nazwą „*Compartimos Nuestra Fortuna - Share Our Fortune*”, gdyż są one częścią archipelagu Makronezji, znanego jako wyspy Fortunate Islands – Wyspy Szczęścia (Cardona M., www.dmnews.com - 20.02.2015). Utworzono specjalne strony internetowe, na których polecano konkretne miejsca oraz różne rodzaje aktywności turystycznej - compartetufortuna.com (*Share your fortune*). Na stronie znalazło się 5 000 rekomendacji. Inne strony internetowe jak Nowinterblues.com były częścią działań marketingowych skierowanych do mieszkańców Europy Północnej (Cardona M., www.dmnews.com - 20.02.2015). Kampania zawierała także reklamy telewizyjne promujące wyspy jako lek na depresję sezonową, której doświadczają mieszkańcy krajów Północy z powodu braku słońca. Te dwie kampanie połączono z działaniami na Islandii, gdzie 100 mieszkańców Wysp Kanaryjskich odwiedzało lokalnych mieszkańców w ich domach i promowało Wyspy jako dobre miejsce na wakacje zimowe (Cardona M., www.dmnews.com).

⁸ sprzedaży „door-to-door selling”.

com - 20.02.2015). Po dobrych doświadczeniach z realizacją kampanii, grupa mieszkańców wybrała się, aby promować Wyspy w Londynie, Berlinie i Kopenhadze w oparciu o hasło *No Winter Blues*. Przeprowadzono kampanie w 5 krajach europejskich. W każdym z tych krajów kampania budziła ogromne zainteresowanie mediów, co także dawało dodatkowy efekt medialny i promocyjny (Cardona M., www.dmnews.com - 20.02.2015). Koszt kampanii wyniósł 7,9 milionów euro, przychody z niej zostały oszacowane na prawie 15 milionów euro. Efekt był spektakularny, gdyż w kolejnym 2011 roku zarejestrowano znaczny wzrost turystów na Wyspach Kanaryjskich w porównaniu do całej Hiszpanii (odpowiednio 18,8 i 6.6%) (tab. 1.).

PODSUMOWANIE

Wyspy Kanaryjskie są obszarem, który ma rozpoznawalną markę na rynku międzynarodowym. Mimo to, na początku światowego kryzysu gospodarczego wyspy doświadczyły znacznego spadku przyjazdów turystów zagranicznych (szczególnie w roku 2009). Jednakże później Wyspy Kanaryjskie odnotowały większy wzrost zagranicznych przyjazdów turystycznych w porównaniu do całej Hiszpanii. Na Wyspach Kanaryjskich szybka reakcja na sytuację kryzysową w turystyce i prowadzona polityka turystyczna wraz z odpowiednio ukierunkowaną promocją prawdopodobnie przyczyniła się do lepszych efektów gospodarki turystycznej.

Literatura

- Alonso-Almeida M., Bremsera K., 2013, Strategic responses of the Spanish hospitality sector to the financial crisis, *International Journal of Hospitality Management*, vol. 32, ScienceDirect, 141–148.
- Coombs W.T., 2005, Crisis Communication, [w:] *Encyclopedia of Public Relations*, red. R. L. Heath, Sage Publications, London.
- Diaz-Perez F. M., Bethencourt-Cejas M., Alvarez-Gonzalez I.A., 2005, The segmentation of Canary Island tourism markets by expenditure: implications for tourism policy, *Tourism Management*, No 26, 961–964.
- Dziedzic E. (red.), 2012, Reagowanie branży turystycznej na sytuacje kryzysowe, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Garin-Munoz T., 2006, Inbound international tourism to Canary Islands: a dynamic panel data model, *Tourism Management*, vol. 27, Elsevier, 281-291.
- Ghader Z., Mat Som A. P., Henderson J. C., 2012, Tourism crisis and island destinations: Experiences in Penang, Malaysia, *Tourism Management Perspectives*, vol. 2-3, Elsevier, 79-84.
- Hoti S., Leon C., McAleer M., brw. International Tourism Demand and Volatility Models for the Canary Islands –dostęp - <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=819CA52B29F6BE9A3FB6169539EE7F65?doi=10.1.1.58.7532&rep=rep1&type=pdf>

- Kowalczyk A. (red.), 2010, Turystyka zrównoważona, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Moreno-Gil S., 2003, Tourism Development in the Canary Islands, *Annals of Tourism Research*, Elsevier Science Ltd, Great Britain, Vol. 30, No. 3, 744–747.
- Nowakowska A., 2011, Problemy i konflikty rozwoju turystyki [w:] red. A. Gotowt-Jezior-ska, K. Łopaciński, 2011, Turystyka w Polsce w okresie kryzysu, Polskie Stowarzysze-nie Turystyki, Warszawa.
- Oreja Rodriguez J.R., Parra-Lopez E., Yanes-Estevéz V., 2008, The sustainability of island destinations: Tourism area life cycle and teleological perspectives. The case of Tenerife, *Tourism Management*, Elsevier, Science Direct, No 29, 53–65.
- Podhorodecka K., 2011, Światowy kryzys gospodarczy a spowolnienie na rynku usług tu-rystycznych, [w:] A. Rapacz (red.) *Gospodarka turystyczna w regionie. Problemy jej funkcjonowania*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Jelenia Góra, 102-114.
- Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego, 2009, Narodowy Bank Polski, War-szawa.
- Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2009 roku, 2010 Instytut Turystyki, Warszawa.
- Winiarski R., Zdebski J., 2008, Psychologia turystyki, Wydawnictwa Akademickie i Pro-fesjonalne, Warszawa.
- Taylor, J.B., 2008, The Financial Crisis and the Policy Responses: An Empirical analysis of What Went Wrong: NBER Working Paper 14631, 1st ed. National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Zdon-Korzeniowska M., Rachwał T., 2011, Turystyka w warunkach światowego kryzysu gospodarczego, *Prace Komisji Geografii i Przemysłu*, Nr 18, Warszawa- Kraków, 116-128.
- www.najlepszyklimatnaswiecie.com (09.09.2014)
- www.unwto.org (08.11.2014)
- www.gobiernodecanarias.org/istac (18.11.2014)
- www.worldbank.org (10.02.2015)
- www.dnnews.com/canary-islands-recruits-locals-to-promote-tourism/article/174826/ - Canary Islands recruits locals to promote tourism - Cardona M. (20.02.2015)

Summary

Global economic crisis has negative impact on tourism sector of Spain. It was observed significant decrease in number of foreign tourist arrivals to Canary Islands in 2009. However later Canary Islands have better outcomes of tourism arrivals than whole Spain during longer period. The aim of the article was finding the answer to a question: If it the changes in number of tourist arrivals were significantly connected with the GDP growth rates in countries, from which tourists are coming to Canary Islands? The second aim is a trial of finding the answer: if Canary Islands have smaller decrease in number of foreign tourists arrivals that Spain during longer period due tourism policy and promotion? It was assumed

that the GDP growth rates of countries from which tourists are coming to analysed destination is correlating with the GDP growth rate. It was also assumed that in countries from which GDP growth was recorded there was increase in tourist arrivals to Canary Islands. And there is a possibility that Canary Islands registered smaller decrease in number of tourist arrivals during global economic crisis comparing to Spain because of adequate tourism policy and tourism promotion.